

חשיבה משחקית "כדורגל אנושי"

ירדן הר לב

אחת המטרות של תכנית הלימודים בחינוך הגופני היא לפתח את יכולותיו המוטוריות של הלומד. אולם, עולם התוכן של הפעילות הגופנית, ובעיקר זה של משחקי כדור קבוצתיים, מספק הזדמנות לשפר גם יכולות קוגניטיביות. מיומנויות משחקי הכדור ניתנות לרכישה בזמן קצר יחסית משום שהן מצויות ברקע התנועתי של מרבית הילדים. לעומת זאת, כדי להצליח בביצוע המיומנויות בעת משחק קבוצתי על הילד ללמוד לבצען בסביבה משתנה, ולשם כך עליו לסגל לעצמו כלים חשיבתיים שיאפשרו לו להתאים בחשיבה דינמית את סוג המיומנות למצב המשחקי שנוצר. כך, משחקי הכדור מאפשרים לילד לרכוש במקביל ידע עובדתי וידע יישומי החל מראשיתו של תהליך הלמידה. כדי ללמד את הילד לחשוב במשחקי כדור קבוצתיים עלינו לחשוף אותו להזדמנויות שבהם יידרש לעבד מידע, לבחון את המצב שנוצר ולהחליט באיזו פעולה לנקוט. הזדמנויות אלו ייצגו מהלכים שמתרחשים במשחק עצמו, שיעמוד במרכז יחידת ההוראה.

חשיבה משחקית, טקטיקה, מוגדרת בהיבט של עולם הספורט כפעולה ממשית אשר מבוצעת בשיטה או צורה מסוימת ובעלת מטרות מוגדרות היטב. במצבי משחק, הטקטיקה מתייחסת להעמדה או תגובה לפעולות היריב במטרה לגרום ליתרון מספרי, איכותי או מצבי. יתרונה של הטקטיקה היא גורם ההפתעה על ידי תנועה שאינה ידועה ליריב באמצעות חלוקת תפקידים תוך ניצול יתרונות אישיים של השחקנים.

במשחק "כדורגל אנושי" אשר נלמד בראשיתו של הקורס, נחשפתי למצבי משחק שונים דרך תהליך של ניסוי וטעייה קבוצתי. המשחק מצא חן בעיני בעיקר בשלב תרומתו להתפתחות ארבעת תחומי החינוך הגופני: תחום גופני-מוטורי, תחום הכרתי, תחום ריגושי ותחום חברתי. לכן, בחרתי לכתוב טקטיקה למשחק "כדורגל אנושי" הן על בסיס תהליך הלמידה בקורס והן על בסיס חשיבה עצמית.

חוקי המשחק "כדורגל אנושי"

תחילה, אציין את חוקי המשחק ומטרתו על מנת לאפשר הבנה מיטבית של הטקטיקה. בכל קבוצה מספר שווה של שחקנים (עד 10 שחקנים בקבוצה). המגרש מחולק לשני חלקים הנקראים אזורים, אשר בכל חלק ניצב שער. מטרת המשחק הינה הבקעת שער על ידי חציית קו השער של הקבוצה היריבה עם הגוף כולו. שחקן התקפה יכול להיתפס על ידי נגיעה של שחקן הגנה בחצי המגרש של הקבוצה היריבה בלבד. שחקן שנתפס מתיישב במקום הנגיעה ויכול לחזור למשחק רק על ידי נגיעה של שחקן אחר מקבוצתו. כאשר שוחרר, יחזור לחצי המגרש של קבוצתו ורק לאחר מכן יוכל שוב לתקוף את שער היריב. לאחר הבקעת שער על ידי אחת הקבוצות, המשחק מתחיל מהתחלה וכל השחקנים, לרבות אלה שנתפסו, חוזרים למשחק ומשמשים כשחקנים פעילים.

טקטיקות למשחק "כדורגל אנושי"

טקטיקה 1: "U הפוך"

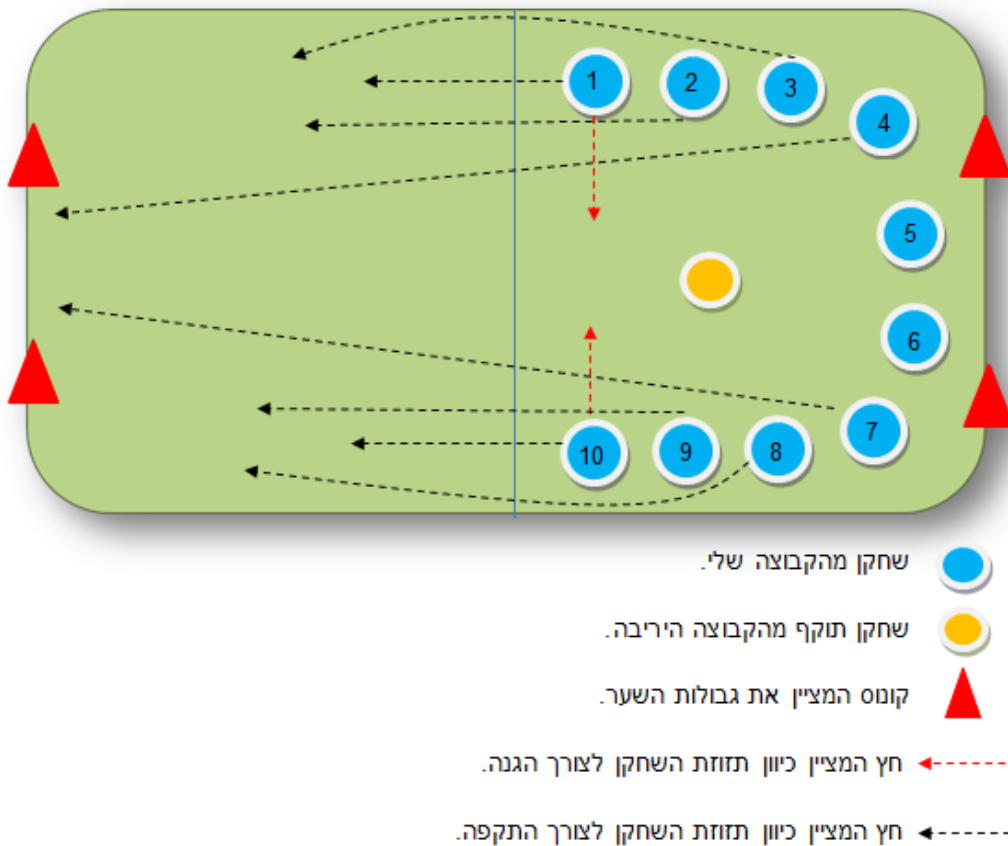
רציונל ומטרות: הגעה למצב של יתרון מספרי על פני הקבוצה היריבה באמצעות שיתוף פעולה בין כל חברי הקבוצה בטקטיקה הגנתית תוך הפגנת אחראיות אישית וקבוצתית כאחד. קבוצתי תצא להתקפה רק לאחר שנתפוס לפחות 5 שחקנים (מתוך 10) של הקבוצה היריבה ונהיה ביתרון מספרי מובהק. בטקטיקה זו סיכוייה של קבוצתי להבקיע שער גבוהים מאוד.

עמדות השחקנים במגרש: אני ושחקני קבוצתי נהיה מסודרים בהגנה בצורה של U כאשר שני השחקנים המהירים ביותר ימוקמו בקצוות קרוב לקו החצי, שאר שחקני הקבוצה ימוקמו בהמשכם עד להשלמת חצי גורן דרך קו השער (ראה שרטוט 1). עמידתנו בעמדת מוצא זו "מזמינה" את שחקני הקבוצה היריבה להיכנס לשטחנו במטרה לתקוף את השער. במצב בו חלק ניכר ממגרשנו חשוף, נוצרת **אשליה** בקרב שחקני הקבוצה היריבה (התוקפת) שהסיכוי להימלט משחקני ההגנה ולחצות את קו השער הוא גבוה. לכן, עמדת השחקנים בצורה הזו מטעה את היריב.

תנועת השחקנים בהגנה: כאשר שחקן מהקבוצה היריבה יתקוף את שער קבוצתי, שני השחקנים הקיצוניים ביותר (שחקן מס' 1 ושחקן מס' 10) יסגרו לשחקן התוקף את קו החצי כך שלא יוכל לחזור לשטח קבוצתו ויכלא בינם לבין השער. במצב זה לא יוותר לשחקן אלא להיתפס ולהישאר בשטח קבוצתי.

תנועת השחקנים בהתקפה: המהלך בהתקפה יתבצע כך ששחקנים מס' 3-1 יתקפו מצד ימין ואילו שחקנים מס' 8-10 יתקפו מצד שמאל, כך שנצליח להסיט את שחקני ההגנה של הקבוצה היריבה ממרכז המגרש על מנת לאפשר לשחקן מס' 4 ולשחקן מס' 7 לתקוף את השער בקו ישר דרך האמצע. שחקנים מס' 5-6 יישארו להגן על השער שלנו על מנת למנוע תקיפה נוספת מצד היריב.

שרטוט 1:

טקטיקה 2: "שרשרת אנושית"

רציונל ומטרות: טקטיקה זו עשויה לשרת שתי מטרות משחק שונות. הראשונה, הגעה למצב של יתרון מספרי על פני הקבוצה היריבה באמצעות החזקת שבויים בשטחנו. השנייה, הגנה מרבית על קו השער במצב של חיסרון מספרי.

עמדות השחקנים במגרש: קבוצתי תהיה מסודרת בשורה על קו השער תוך אחיזת ידיים אחד לשני כך שתתקבל מעין שרשרת אנושית (ראה שרטוט 2). עמידתנו בצורה זו תאפשר הגנה מפני הבקעת שער על ידי הקבוצה היריבה (התוקפת) תוך כדי ניסיון פסילת השחקנים התוקפים.

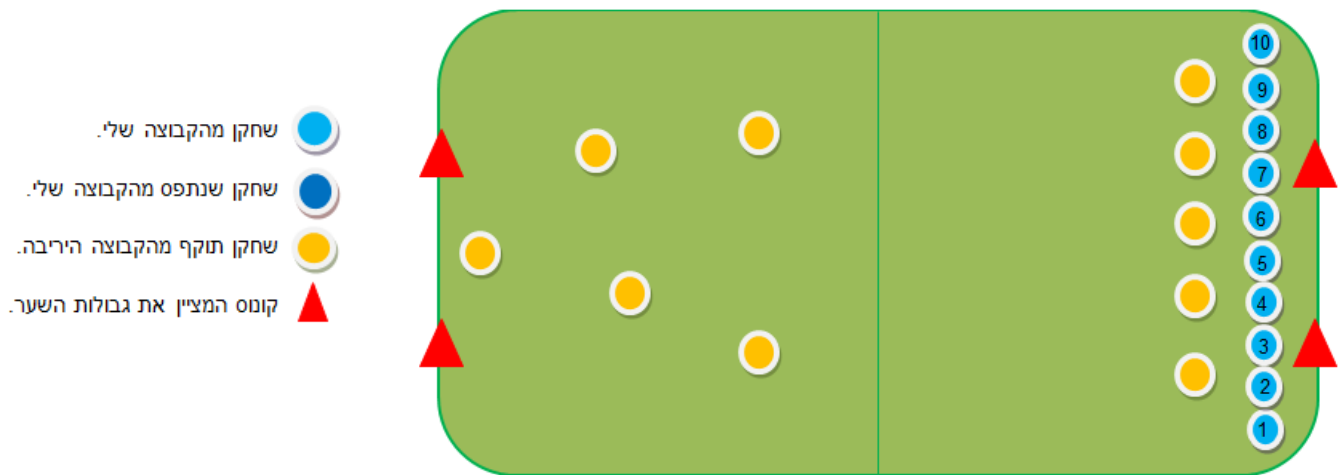
תנועת השחקנים בהגנה: לשם השגת המטרה הראשונה, קבוצתי תישאר אחוזת ידיים בקו השער עד אשר נשיג יתרון מספרי על פני הקבוצה היריבה על מנת להגדיל את סיכויי הבקעת השער בהתקפה. לשם השגת המטרה השנייה, קבוצתי תישאר אחוזת ידיים בקו השער עד אשר תפסול את כלל שחקני הקבוצה היריבה בניסיונם לתקוף את השער. במקרה זה, הטקטיקה עשויה להשפיע על

הקבוצה היריבה מבחינה מורלית ע"י הנמכת המוטיבציה והגברת הייאוש בניסיונות הכיבושים
 הכושלים לשער.

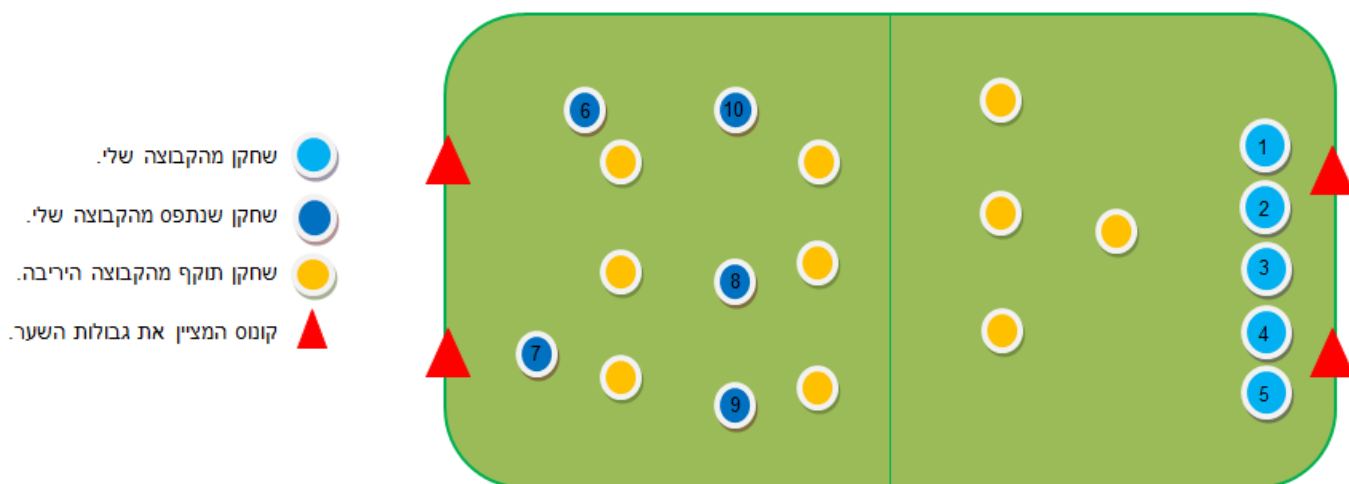
תנועת השחקנים בהתקפה: במידה שבתום מהלך זה קבוצתי השיגה יתרון מספרי על פני הקבוצה
 היריבה, ננצל הזדמנות זו לביצוע התקפה מתפרצת במטרה להבקיע שער מהיר.

שרטוט 2:

מצב של יתרון מספרי

מצב של חיסון מספרי

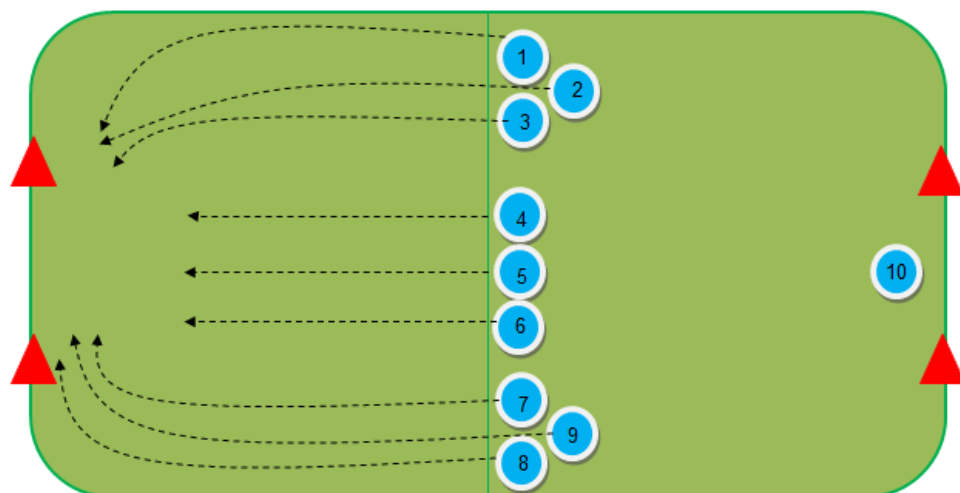
טקטיקה 3: "כל הביצים בסל אחד"

רציונל ומטרות: טקטיקה פשוטה למדי, שעצם חוסר התחכום בשילוב עם הסיכון הגדול מפתיעים את היריב מאחר ואינו מצפה לה. בשיטה זו, קבוצתי תבצע מהלך אחד בלבד, מהיר במיוחד שתוצאתו תהיה פרס או קנס. במילים אחרות, או שנצליח בביצוע המהלך וננצח או שהקבוצה היריבה תגבור על קבוצתי ותבקיע שער לפנינו. כלומר הסיכוי לנצח ולהפסיד הינם שווים. מחד גיסא, יש כאן סיכון שרוב שחקני קבוצתי יתפסו. מאידך גיסא, העמסת שחקני ההתקפה תסייע ביצירת כאוס בשטח היריב ועל ידי כך נוכל להבקיע שער כבר בדקות הראשונות של המשחק. מהלך קבוצתי מסוג זה דורש מכל שחקני הקבוצה להיות מכווני מטרה ולעשות כמיטב יכולתם. טקטיקה זו ניתנת ליישום בכל שלב במשחק, אולם עדיפה בתחילת המשחק בשל גורם ההפתעה.

עמדות השחקנים במגרש: לפני תחילת המשחק שחקני הקבוצה יעמדו בשורה אחת עם מרווחים בין אחד לשני בחצי המגרש שלנו.

תנועת השחקנים בהתקפה: עם שריקת הפתיחה, שחקנים מס' 1-9 מקבוצתי ירוצו בו זמנית (מקובצים בשלוש) מהר ככל האפשר לעבר שער הקבוצה היריבה, בעוד ששחקן מס' 10 יישאר בחצי המגרש שלנו על מנת לשמור על השער מפני איום מידי (ראה שרטוט 3). שחקנים מס' 1-3 יתקפו מימין, שחקנים מס' 4-6 יתקפו דרך האמצע ושחקנים מס' 7-9 יתקפו מצד שמאל. המטרה במהלך התקפי זה הינה ליצור מצב שלפחות אחד משחקני קבוצתי יצליח לחמוק בין שחקני ההגנה של הקבוצה היריבה ולהיכנס לשער.

שרטוט 3:

● שחקן מהקבוצה.

▲ קונס המציין את גבולות השער.

←---- חץ המציין כיוון תזוזת השחקן לצורך התקפה.

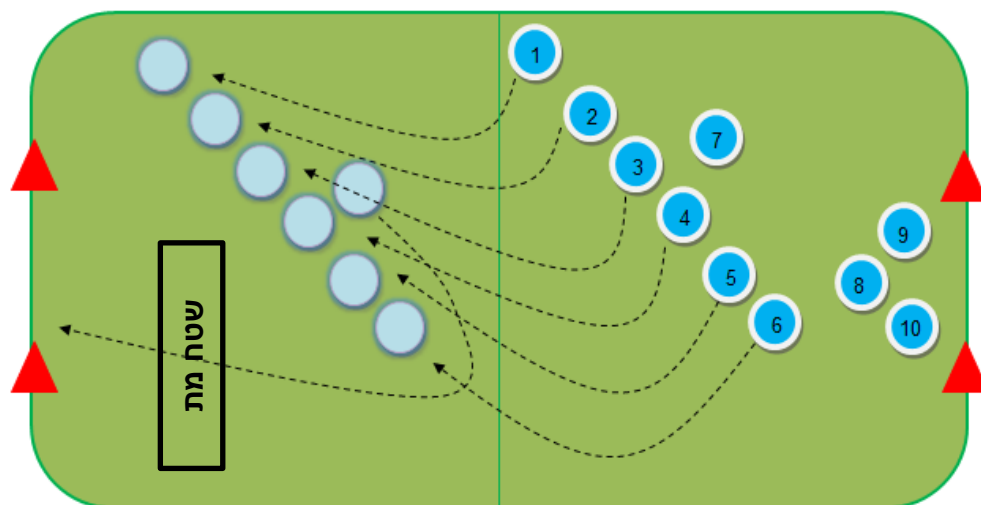
טקטיקה 4: "שבע בום"

רצינול ומטרות: טקטיקה זו ניתנת ליישום אך ורק במצב שבו לקבוצה התוקפת יש יתרון מספרי על פני הקבוצה היריבה. המטרה היא להבקיע שער תוך תלות הדדית בין השחקן המבקיע לבין שאר שחקני הקבוצה על פי עקרון "כולם בשביל אחד ואחד בשביל כולם".

עמדות השחקנים המגרש: במידה וקבוצתי השיגה את המצב המתואר לעיל, היא תסודר בהתקפה כך ששחקנים מס' 1-6 עומדים בקו אלכסוני בין קו החצי לבין קו השער של הקבוצה היריבה כאשר מאחוריהם עומד שחקן מס' 7 המוסתר על ידם. שחקנים מס' 8-10 נשארים לעמוד בהגנה על מנת להגן על השער. בשיטה זו, קו ההתקפה האלכסוני חוסם את שדה הראייה של שחקני הקבוצה היריבה לעבר שחקן מס' 7.

תנועת השחקנים בהתקפה: לסימן של קפטן קבוצתי, קו ההתקפה האלכסוני ינוע מתחום ההגנה כיחידה אחת קדימה לכיוון חצי המגרש של הקבוצה היריבה. עד קו האמצע ההתקדמות של השחקנים תהיה איטית וכאשר נחצה את קו האמצע, נבצע שינוי מהירות חד תוך כדי שינוי כיוון לצד השני (ראה שרטוט 4). תנועה זו נועדה לשם קיבוץ שחקני ההגנה של הקבוצה היריבה באזור ספציפי על המגרש על ידי שליחת כמות גדולה של שחקני התקפה לאותו אזור ובכך לאפשר לשחקן ההתקפה המהיר ביותר (שחקן מס' 7) לפרוץ לעבר השער דרך ה"שטח המת" שנוצר על המגרש במטרה להבקיע שער.

שרטוט 4:

● שחקן מהקבוצה.

● מיקום השחקן הנמצא בהתקפה.

▲ קונוס המציין את גבולות השער.

-----< חץ המציין כיוון תזוזת השחקן לצורך התקפה.

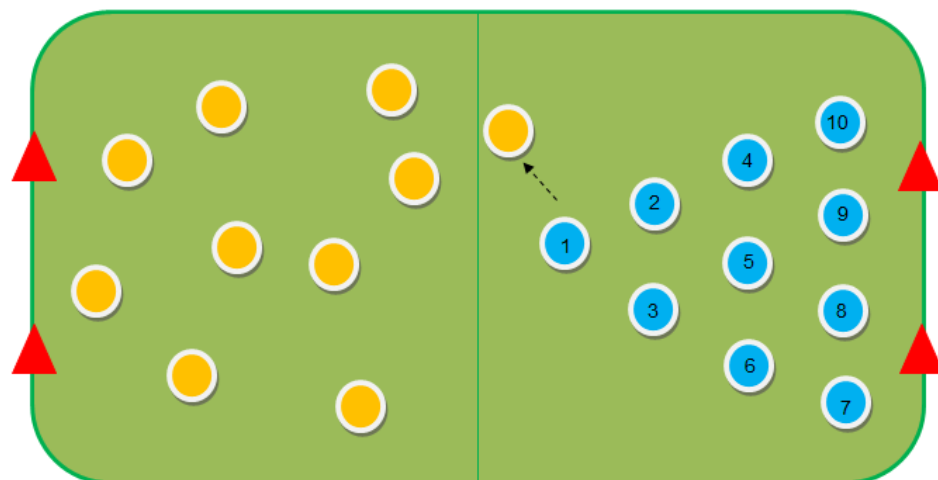
טקטיקה 5: "פירמידה"

רציונל ומטרות: טקטיקה הגנתית באופייה מכיוון שלרוב יהיה קשה לחדור ארבעה קווי הגנה. סידור שחקני הקבוצה בצורת פירמידה מאפשר שליטה טובה בכל תחומי חצי המגרש של אותה קבוצה ועל ידי כך מקטין את סיכויי הקבוצה היריבה לחצות את קו השער מבלי להיתפס.

עמדות השחקנים המגרש: שחקני קבוצתי יהיו מסודרים בארבעה קווי הגנה מדורגים בצורת פירמידה 1-2-3-4. כלומר, שחקן מספר 1 יעמוד במרכז המגרש קרוב לקו החצי, שחקנים מס' 2-3 יעמדו בקו הגנה מאחורי שחקן מס' 1, שחקנים מס' 4-6 יעמדו בקו הגנה מאחורי שחקנים מס' 2-3 ושחקנים 7-10 יעמדו בקו הגנה מאחורי שחקנים מס' 4-6. המרחק בין כל שני שחקנים באותו השורה ובין השורות עצמן יהיה 5 מטר (ראה שרטוט 5).

תנועת השחקנים בהגנה: כאשר שחקן מהקבוצה היריבה נכנס לשטח המגרש שלנו במטרה לתקוף את השער, ינסה שחקן מס' 1 הנמצא בקו ההגנה הקרוב ביותר לחצי לתפוס אותו. במידה ולא הצליח, שחקנים מס' 2-3 הנמצאים בקו ההגנה השני יחפו על שחקן מס' 1 במטרה לתפוס את שחקן ההתקפה שחמק לשטחנו וכך הלאה. שחקנים מס' 4-6 הנמצאים בקו ההגנה השלישי יחפו על שחקנים מס' 2-3 ושחקנים מס' 7-10 הנמצאים בקו ההגנה הרביעי יחפו על שחקנים מס' 4-6.

שרטוט 5:

● שחקן מהקבוצה שלי.

● שחקן תוקף מהקבוצה היריבה.

▲ קונוס המציין את גבולות השער.

-----< חץ המציין כיוון תזוזת השחקן לצורך הגנה.

סיכום תהליך העבודה ותרומתה להתפתחות המקצועית שלי

כפי שציינתי בתחילת העבודה, הבחירה במשחק "כדורגל אנושי" איננה מקרית אלא נעשתה מתוך חיבור אישי לסגולות המשחק מהרגע הראשון שנחשפתי אליו במסגרת הקורס. אמנם, הכרתי את המשחק בווריאציה מעט שונה מתקופת ילדותי שבה הייתי שחקנית כדורסל אך כיום אני מתחברת אליו מנקודת מבט של אדם בוגר כחלק מתהליך ההכשרה להוראה. תוך כדי התנסותי במשחק "כדורגל אנושי" במהלך השיעורים, נוכחתי לדעת שהמשחק דורש פיתוח מיומנויות בארבעה מישורים בתחום החינוך הגופני אשר ניתן להשיג כל אחד מהם באמצעות חשיבה משחקית. במישור הגופני, על ידי עיקרון הפעלתנות הילדים יפתחו את יכולתם במרכיבי הכושר הגופני כגון: זריזות, מהירות, כוח מתפרץ וסיבולת אירובית, שהינם הבסיס ללימוד טקטיקה אישית בגיל צעיר. זאת משום שיכולת טכנית וכושר גופני הינם תנאי הכרחי לקבלת החלטות במצבי משחק שונים. במישור החברתי, הטקטיקה מדגישה בראש ובראשונה את חשיבותה של עבודה צוות בין חברי הקבוצה. האחריות להצלחת המשימה מוטלת הן על הפרט והן על הקבוצה. כך שהבנת עיקרון "השלם גדול מסכום חלקיו" עשויה לסייע בהגברת הלכידות הקבוצתית, שיתוף הפעולה והתקשורת בין חברי הקבוצה. במישור הרגשי, הצלחה בהוצאה לפועל של המהלך תסב תחושת הנאה מהמשחק ותגביר את הביטחון העצמי הן של הפרט והן של הקבוצה. ברוב משחקי הספורט, ישנה חלוקת תפקידים ברורה בין חברי הקבוצה לשם ביצוע הטקטיקה הקבוצתית. חלוקה זו מאפשרת לפרט לפתח תכונות אופי התואמות את תפקידו במשחק ובכך מעוררת בו מודעות גופנית ושליטה עצמית. במישור ההכרתי, הטקטיקה מסייעת בפיתוח היכולות הקוגניטיביות הנדרשות במהלך המשחק, כגון תפיסת מרחב וכיוונים, מציאת פתרון לבעיות במצבי בלתי צפויים, שיטות משחק וכיו"ב. דרך המשחק הילד מפתח חשיבה משחקית, מבין את הקשר שבין עבודת צוות להצלחה במשימה וכן את החשיבות בבחירת טקטיקה מתאימה לצורך השגת המטרה במשחק. התהליך המחשבתי שעברתי לשם כתיבת חמש טקטיקות שונות למשחק "כדורגל אנושי" היה מאתגר ואף גרם לי לבחון כל אחד מהמצבים הן מצד שחקני ההתקפה והן מצד שחקני ההגנה כך שישורת הטקטיקה הנבחרת. מציאת מהלכים אשר מצד אחד יטעו את הקבוצה היריבה ומצד שני לא יפגעו בקבוצה המבצעת את המהלך זו משימה לא פשוטה. כמו כן, השקעתי מחשבה בתכנון טקטיקות התקפה והגנה כאחד. על מנת להעריך את איכותן של הטקטיקות שכתבתי, ביצעתי כל אחת מהן (לפחות פעם אחת) עם קבוצתי במסגרת שיעורי קורס "משחקי נופש". לשמחתי הרבה גיליתי שזה עובד. כעת, לאחר שקיבלתי "גושפנקה" לטיבה של כל טקטיקה ואף בחנתי את העיתוי המתאים ביותר לשימוש כל אחת מהן, איישם אותן

ביחידות ההוראה שלי בבתי הספר. אין לי ספק שדרך גירוי מחשבתם של התלמידים בטקטיקות משחק שונות ומגוונות, אצליח להשיג יעדי הוראה רבים בכל אחד מהתחומים. יתרה מזו, ילדים מטבעם הם מאד יצירתיים, במיוחד בגיל הרך, ולכן אני מקווה שדרך הובלת הילדים לחשיבה משחקית אגלה יחד איתם טקטיקות חדשות ואף יותר טובות שעשויות לשרת את מטרת המשחק. לסיכום, העבודה גרמה לי לחשוב "מחוץ לקופסא" וסייע לי בפיתוח היכולת לנתח מצבי משחק שונים. למעשה זו הפעם הראשונה, במסגרת קורס זה, שהחלפתי כובעים בין דמות השחקן (התלמיד) לבין דמות המאמן (המורה) והתמודדתי עם המשחק מזווית האחרת. כלומר, מחשבתית במקום גופנית. מכאן, לא נותר אלא לקחת איתי את הרעיונות הללו וליישם בהמשך התנסותי בהוראה.